

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**

Навчально-науковий юридичний інститут

Сімейне право України

**Програма
нормативної навчальної дисципліни**

підготовки	
	(назва освітнього ступеня)
галузі знань	08 «Право»
	(шифр і назва галузі знань)
спеціальності	081 «Право»
	(шифр і назва спеціальності)
спеціалізація	«Приватне право»

**Івано-Франківськ
2019 рік**

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Навчально-науковим юридичним інститутом ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: викладач кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук Схаб-Бучинська Т.Я.

Обговорено та рекомендовано Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

« 24 » квітня 2019 р., протокол № 9

Вступ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Сімейне право України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Сімейне право України» є система правових норм українського законодавства та законодавства зарубіжних країн, що регулюють відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення дисципліни базується на основних положення таких навчальних дисципліни як «Цивільне право України», «Особисті немайнові права», «Договірне право».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Загальні положення сімейного права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Сімейне право України» є вивчення основних принципів, понять та інститутів сімейного права, знайомство з особливостями правового регулювання сімейних відносин, вироблення навичок опрацювання українського законодавства та судової практики.

1.2. Основними завданнями, які вирішуються в ході вивчення дисципліни «Сімейне право України» є ознайомлення студента з термінологічним апаратом сімейного права; особливостями виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин; а також законодавством, що регулює відносини у сфері сімейного права в Україні та в окремих державах світу.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні засвоїти *знання* про:

- ~ сімейне право як галузь приватного права, засновану на диспозитивному методі регулювання;
- ~ особливості правовідносин, що регулюються сімейним правом;
- ~ класифікацію сімейних правовідносин;
- ~ поняття та правову природу шлюбу, порядок його укладення та припинення; ~ особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя;
- ~ правовідносини батьків і дітей;
- ~ правовідносини за участю інших членів сім'ї;
- ~ поняття та зміст форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування;
- ~ специфіку правової регламентації сімейних правовідносин з іноземним елементом.

Вміти:

- ~ вільно володіти поняттями і категоріями сімейного права;
- ~ самостійно аналізувати і застосовувати норми сімейного права в процесі практичної роботи за юридичною спеціальністю;
- ~ здійснювати тлумачення правових норм сімейного права;

~ узагальнювати практику реалізації окремих норм сімейного права та робити відповідні висновки.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться годин/ кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права

1. Загальні положення сімейного права

Поняття сімейного права як самостійної галузі права. Предмет і метод сімейного права. Основні засади (принципи) сімейного права. Загальні положення сімейного законодавства. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства. Загальна характеристика інших джерел сімейного права. Сутність і поняття сім'ї та шлюбу. Строки в сімейному управі.

2. Сімейні правовідносини

Поняття та види сімейних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Склад сімейних правовідносин. Об'єкти та зміст сімейних правовідносин. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів. Юридичні факти у сімейному праві.

3. Поняття та умови укладення шлюбу. Шлюбний договір

Поняття та умови укладення шлюбу. Державна реєстрація шлюбу. Реєстрація шлюбу іноземними громадянами та особами без громадянства. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу. Правові наслідки шлюбу. Правозгідність шлюбу.

Договірний режим майна подружжя. Історичні аспекти виникнення та розвитку інституту шлюбного договору. Поняття шлюбного договору та право на його укладення. Форма шлюбного договору. Зміст шлюбного договору. Зміна та розірвання шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.

4. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу

Недійсність шлюбу: підстави та порядок визнання шлюбу недійсним; правові наслідки недійсності шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним. Державна реєстрація розірвання шлюбу.

5. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя

Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя: право на материнство та батьківство; право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; право на зміну прізвища; право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї; право на свободу та особисту недоторканність.

6. Майнові права та обов'язки подружжя

Загальна характеристика майнових правовідносин подружжя. Правовий режим майна подружжя: особиста приватна власність чоловіка та дружини; спільна сумісна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Відповідальність подружжя за особистими та спільними боргами. Правовий режим майна фактичного подружжя.

7. Визначення походження дітей

Визначення походження дітей. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Оспорювання батьківства та материнства. Встановлення факту батьківства та материнства.

8. Права та обов'язки батьків і дітей

Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Види особистих немайнових прав.

Позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та їхнє виконання. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та їхнє виконання.

Тема 9. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів

Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї: а) зобов'язання по утриманню баби, діда, прабаби, прадіда, внуків та правнуків; б) аліментні правовідносини між братами і сестрами; в) аліментні зобов'язання макухи, вітчима, падчерики, пасинка; г) аліментні правовідносини між фактичними вихователями і вихованцями. Розмір та строки стягнення аліментів з інших членів сім'ї та родичів. Визначення заборгованості за аліментами. Обов'язок особи піклуватися про своїх бабу, діда, прабабу, прадіда.

Тема 10. Аліментні зобов'язання подружжя

Поняття та загальні підстави виникнення аліментних зобов'язань подружжя. Аліментні зобов'язання колишнього подружжя. Способи і розмір

надання утримання одним із подружжя другому. Припинення, обмеження або позбавлення права на утримання одного з подружжя. Спеціальні підстави стягнення аліментів. Право на утримання фактичного подружжя.

11. Аліментні зобов'язання батьків і дітей

Обов'язок матері, батька утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів і часу, з якого вони присуджуються. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Припинення права дитини на аліменти. Визначення заборгованості за аліментами на дитину та їх стягнення. Звільнення від сплати заборгованості за аліментами. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

12. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення

Поняття та види влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Історія розвитку інституту усиновлення. Поняття усиновлення. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. Таємниця усиновлення. Визнання усиновлення недійсним: порядок та правові наслідки. Скасування усиновлення: порядок та правові наслідки. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 13. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. Опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми

Поняття та значення опіки та піклування над дітьми. Встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дитини, над якою встановлено опіку та піклування. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки та піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Поняття, сутність та значення патронату над дітьми. Історичні аспекти становлення інституту патронату над дітьми. Поняття та зміст договору про патронат. Припинення патронату над дітьми.

Поняття прийомної сім'ї. Створення прийомної сім'ї. Права і обов'язки прийомних батьків і прийомних дітей.

Поняття дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу. Права і обов'язки батьків-вихователів і вихованців дитячого будинку сімейного типу.

Тема 14. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства

Реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем та шлюбу між іноземцями в Україні. Особисті немайнові та майнові права подружжя, один із яких є іноземцем. Розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем та шлюбу іноземців між собою в Україні. Визнання батьківства в Україні і поза її межами.

Правові аспекти усиновлення, ускладненого наявністю іноземного елемента. Встановлення опіки та піклування над дитиною, яка є громадянином України, але проживає за її межами, а також над дитиною, яка є іноземцем, але проживає в Україні.

3. Рекомендована література

Законодавство України у сфері сімейного права

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 2680-VIII. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. №№ 21-22. Ст. 135.
3. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
4. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 11.09.2018 № z0979-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>
5. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин: роз'яснення М-ва юстиції України від 05.07.2011 р. [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/№0048323-11>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень на проведення операції штучного переривання вагітності (абортів) законопроект № 6239 від 27.03.2017 року [Електронний ресурс] [rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 04.02.2019, № 2478-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
8. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915. Дата оновлення: 15.07.2017, підстава - 477-2017-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF>
9. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.
10. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV [Електрон. ресурс] // Офіц. веб-сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

11. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23. 04. 1991 № 987-ХІІ [Електрон. ресурс] // Офіц. вебсайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/987-12/ed19931223>

Основна література:

12. Апопій І. В. Сімейне право України: навч. посіб. / за ред. І. В. Апопій. 2-е вид. пер. та доп. Київ: ЦУЛ, 2011. 360 с.
13. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. пос. / за ред. С. М. Лепех. Львів: вид. центр ЛНУ, 2010. 318 с.
14. Науково-практичний коментар до сімейного кодексу України / за ред. Є.О. Харитонова. Х.: ТОВ «Одіссей». 2006. 552 с.
15. Ромовська З.Р. Українське сімейне право. Академічний курс: підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 494 с.
16. Сімейне право України: Навчальний посібник / за ред. Є.О. Харитонова. Київ: Істина, 2008. 200 с.
17. Сімейне право України: підручник / за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. 2-е вид., перероб. і доповн. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 288 с.
18. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: підручник. Центр навчальної літератури. І. Тетарчук. 2017. 176 с.
19. Сімейне право України: підручник / за ред.: С.Б. Буляца, В.В. Заборовський, В.Г. Фазикош та ін.; К.: Знання, 2015. 375 с.

Додаткова література

20. Боднар Т. Сімейне право в системі права України. Приватне право. №1/ 2-13. С. 129-134.
21. Ватрас В.А. Кодифікація новітнього сімейного законодавства: історія та сучасний стан. Університетські наукові записки. 2016. № 58. С.35-47.
22. Дзера О.В. Деякі питання співвідношення сімейного та корпоративного законодавства у сфері майнових відносин подружжя. Міжнародний журнал «Право і суспільство». Вип.1. Івано-Франківськ: Фоліант. 2015. С. 42-48.
23. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України / А. О. Дутко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць. – 2014. – № 801: Юридичні науки. – С. 51–55.
24. Д'ячкова Н. А. Правові наслідки недійсного шлюбу. Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. О. А. Пушкіна (22 трав. 2010 р.). Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 117- 118.
25. Дякович М.М. Місце та роль сімейних правовідносин у правовій системі України. Міжнародна науково-практична конференція: Актуальні

- проблеми цивільного, сімейного і міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання), Київ. 2011 р. С 175.
26. Дякович М.М. Сімейне право України. Навч. пос. 2-ге вид. випр. і доп. Київ: Алерта; Центр учбової літератури, 2012.
27. Жилінкова І. Сфера застосування та класифікації договорів у сучасному сімейному праві. Право України. 2012. № 9. С. 206 – 215.
28. Євко В. Ю. Правовий режим майна осіб, між якими був зареєстрований недійсний шлюб або шлюб, визнаний недійсним за рішенням суду. Бюлетень М-ва юстиції України. 2010. № 6. С. 90 - 102.
29. Єфремова І. Заходи сімейно-правової відповідальності як способи захисту сімейних прав та інтересів. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С. 21-24.
30. Ковтунова Л. Ю. Виникнення та розвиток інституту недійсного шлюбу у сімейному праві. Від громадянського суспільства – до правової держави: тези III міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. С. 189 – 191.
31. Кожевнікова В. О. Правове регулювання укладення шлюбів громадянами України у державах Європейського Союзу та їх визнання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Кожевнікова Вікторія Олександрівна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – С. 5.
32. Красицька Л. Розірвання шлюбу: порівняльний аналіз законодавства України та інших країн / Л. Красицька // Право України. – 2013. – № 10. – С. 108–125.
33. Лепех С. Проблеми реалізації прав на укладення та розірвання шлюбного договору / С. Лепех [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/567-simeine/15379-2011-01-23-02-20-24.html>
34. Липець Л. В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом і договором : монографія / Л. В. Липець. – К., 2013. – 192 с. 2.
35. Майкут Х.В. До питання укладення, зміни та припинення шлюбного договору. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2018. С. 102-104.
36. Маланчук Т.В., Дегтяр Р.О. Інститут шлюбного договору в Україні: перспективи удосконалення та зарубіжний досвід правового регулювання. Молодий вчений. №5 (57).
37. Менджул М.В. Систематизація принципів сімейного права в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 1. С. 110-112.
38. Німак О.Н. Реєстрація шлюбу, розірвання шлюбу нотаріусом: закордонний та вітчизняний досвід. Міжнародна мультидисциплінарна конференція «Ключові питання освіти та науки: перспективи розвитку для України та Польщі». Том 4. 2018. С. 24-27.

- 39.Розгон О. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник. 2018. № 19 (46).. 2018. С. 620-623.
- 40.Труба В.І. Питання здійснення права на захист сімейних прав та інтересів в судовому порядку. Правова держава. 2014. № 18. С.76-79.
- 41.Юніна М.П. Проблемні питання інституту шлюбу в сучасному сімейному праві України. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2018. С. 126 - 129.
- 42.Хараджа Н.В. Метод сімейно-правового регулювання як критерій розмежування сімейних та цивільних правовідносин. Часопис Київського університету права. 2010. № 1. С.164-169.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

5. **Засоби діагностики успішності навчання:** усне опитування, письмова контрольна робота, вирішення тестових завдань, виконання індивідуального завдання, написання залікової роботи